

ÉRSZEGI GÉZA (1944–2022)¹

Nehéz a búcsúzásakor szavakat találni. 50 éve, 1972-ben ismertem meg Ágotát, Érszegi Géza feleségét – hisz a levéltár szakot együtt végeztük –, míg őt a rákövetkező évben. Hajdan végzősként a levéltári gyakorlatot nála kezdtem, olvastam az általa kiadott okleveleket, készítettem a regesztákat. Érszegi Géza szinte mindegyik végzős levéltár szakosnak ezt a feladatot adta. Akkor tapasztalhattam azt, amit évtizedeken át láttam: Érszegi Gézánál megfordult a hazai és a Budapesten kutató külföldi középkorászok jó része. Érthető, hisz ő lett – rövid miskolci kitérő után – 1969-től a nyugdíjazásig a Magyar Országos Levéltár Középkori Gyűjteményének referense. Szobája mindig nyitva állt az érdeklődők, tanácsért hozzá fordulók előtt, s nem fukarkodott a tudásával, ha szükséges volt, ahogy ő sem volt rest egy-egy kérdésben mást megkérdezni.

Érszegi Géza életét meghatározta a latin nyelv iránti szeretet. Latin-levéltár szakon fejezte be történelmi tanulmányait (1968), de ezzel a nyelvvel már gyermekkorában, nagybátyja mellett ministrálva ismerkedett meg. Igen jól tudott latinul, nem okozott neki nehézséget, ha latinul kellett egy előadást megtartania, mint tette a magyarországi Diplomataikai Kongresszuson az 1970-es években.

Érszegi Géza első publikációjának épp a *Levéltári Közlemények* adott helyet 1970-ben. 2017-ig vezetett bibliográfiája 319 tételt számlál. Akadhatunk a listán kora újkori vagy újkori témájú írásokra is, neve olvasható a 2009-ben megjelent, Körmendi Lajos által szerkesztett *Levéltári kézikönyv* szerzői között. A középkor történetével foglalkozó publikációk alkotják a megjelent művek többségét. Sokat tudott a középkorról. A diplomatika és a paleográfia állt különösen közel hozzá, de írt pecsétani tanulmányokat, és otthon volt az egyháztörténetben, ahogy a tudomány más területein is. Írt levéltárosként helytörténetet, mint például Felsőőr középkori történetét vagy Sárvárét, amely oly jól sikerült, hogy kandidátusi fokozatot nyert el vele (1980).

Nagyon fontosnak tartotta a középkori források publikálását. Ott volt azok között, akik a szegedi Anjou-kori oklevéltár elindításán fáradoztak. Segítette a kiadványsorozat munkálatait később is. Ez a munka sok barátot szerzett neki az alföldi városban.

Forráskiadások sora fűződik a nevéhez. Késő középkori törvényeink két kötetének munkálataiban vett részt. Meg kell említeni a Dózsa-féle parasztháború okmánytárát, amin Kenéz Győzővel és Solymosi Lászlóval dolgoztak együtt. Solymosi Lászlóval fiatalon készítették el Veszprém város középkori oklevéltárát, ami Gutheil Jenő forráskiadványának kiegészítése, és amit csak 2010-ben tudott a két egykori egyetemi csoporttárs megjelentetni. Idézhető az Aranybulla szöveggyomáryának elemzése, a szöveg máig legjobb kiadása, vagy a tihanyi alapítólevél

¹ Az Érszegi Géza temetésén elmondott megemlékezés bővített, szerkesztett változata.

megjelentetése s a hozzá írt tanulmány. Forráselemzést készített a pannonhalmi monostor múltját bemutató reprezentatív kiadványban. A sort lehetne folytatni. Például a magyarországi pápai oklevelekkel, amelyek még kiadóra várnak, s amivel akadémiai doktori fokozatot érdemelt ki 1991-ben.

Utóbbi téma összefüggött a magyar vonatkozású levéltári források feltárását célzó külföldi tanulmányútjaival. Közülük a Vatikáni Titkos Levéltárban végzett anyaggyűjtését tartotta a legfontosabbnak. Kitűnően ismerte ennek a gyűjteménynek az anyagát.

A forráskiadások közé sorolhatjuk a latin nyelvű dokumentumok magyar nyelvű publikálását. Legismertebb ezek közül az *Árpád-kori legendák és intelmek* című kötet, amit ő gondozott, fordított benne szövegeket. De nem feledkezhetünk meg a levéltárosok által készített, alaposan megjegyzetelt kiadványról sem, amely történelmünk számos dokumentumát adta közre magyarul.²

Érszegi Géza tevékenyen vett részt a levéltárosi közeletben, volt a Magyar Levéltárosok Egyesülete alelnöke. Munkásságát ismerte el az Ember Győző-díj, a Pauler Gyula-díj. 2012-ben kapta meg a Magyar Érdemrend tisztí keresztje kitüntetését. Tudományos tevékenysége fontos elismerése volt a Szent István Akadémia tagságának elnyerése.

Érszegi Géza számára a tudományos-levéltárosi munka és az egyetemi oktatás szerves egységet alkotott. Egykori *alma mater*ében, az ELTE-n 1978-tól tanította a levéltár szakos hallgatók nemzedékeit oklevélolvasásra, diplomatikára, paleográfiára. Mai tudományos életünk sok neves, elismert személyisége tanult nála. Nem véletlen tehát, hogy felkérést kapott arra, hogy tanulmányt írjon mind a Kállai István, mind pedig a Bertényi Iván által szerkesztett, *A történelem segédtudományai* című tankönyvben (1986, 1999). 2000-ben habilitált, s nem sokkal később lett az ELTE címzetes egyetemi tanára a Történelem Segédtudományai Tanszéken.

Levéltár szakos hallgatók révén kapcsolódott be a tudományos utánpótlás nevelésébe, majd nyugdíjba vonulása után teljes lendülettel vett részt a doktori képzésben. A Középkori Magyar Történelem Doktori program felvételi bizottságának állandó tagja volt. Oktatott egyháztörténetet, művelődéstörténetet, oklevéltant, paleográfiát, lett doktorandusz témavezetője. Természetesen elmaradhatatlan résztvevője volt a doktori védéseknek is: opponens, bizottsági tag, vizsgáztató. Géza jó pedagógiai érzékkel rendelkezett, becsülték a hallgatók nagy tudását. Mondhatni, élete utolsó pillanatáig tanított.

Halála nagy veszteség a magyar tudományos élet számára. Még voltak tervei, elképzelései, lett volna mit elmondania a diákoknak.

Emlékét megőrizzük!

Draskóczy István

² *Levéltárak – kincstárak. Források Magyarország levéltáraiból (1000–1686)*. Közreadja Blazovich László, Érszegi Géza, Turbuly Éva. Budapest – Szeged, 1998.

BERTÓK LAJOS
(1951–2021)

2021. április 2-án, életének 71. évében elhunyt Bertók Lajos, a Magyar Országos Levéltár nyugalmazott főlevéltárosa, osztályvezetője.

Bertók Lajos 1951. január 26-án a Vas megyei Söptén született. A helyi általános iskola elvégzése után Szombathelyen járt középiskolába, a Kanizsai Dorottya Gimnáziumban érettségizett. Egy év előfelvételis sorkatonai szolgálat után 1969 szeptemberétől kezdte meg felsőfokú tanulmányait az ELTE Bölcsészettudományi Karának történelem–francia szakán, amit a következő évtől történelem–könyvtár szakon folytatott. Első munkahelye az MTA Irodalomtudományi Intézetében volt, ahol könyvtárosként dolgozott 1976. szeptember elsejétől.

1977. július 16-án levéltárosként került a Magyar Országos Levéltárba. 1985-től igazgatási csoportvezetőként, majd 1992-től osztályvezetőként irányította a Főigazgatói Titkárság munkáját. 2001-től a Magyar Országos Levéltár II. osztályának főosztályvezető-helyettese, 2008-tól 2010-ig megbízott főosztályvezetője volt. 1998-ban tanácsosi, 2008-ban főtanácsosi címmel ismerték el lelkiismeretes munkáját. 2002-ben elnyerte a Pro Archivo Regni-díjat. 2013. április 13-án ment nyugdíjba.

Bertók Lajos levéltárosi és történelmi ismereteit a kollégák és a kutatók is nagyra értékelték. Csendes, szorgalmas, megbízható munkatárs volt. Nyugdíjazása után is rendszeresen bejárt kutatni a levéltárba.

Emlékét kegyelettel megőrizzük.

T. VARGA GYÖRGY (1942–2021)

T. Varga György, a Magyar Országos Levéltár MDP és MSZMP iratok Főosztályának nyugalmazott főosztályvezetője 2021. február 14-én, életének 80. évében hunyt el.

1942. január 29-én Rákospalotán született, majd itt végezte el az általános iskolát és a gimnáziumot is. 1967-ben az ELTE Bölcsészettudományi Karán szerzett magyar–történelem szakos középiskolai tanári diplomát. 1972-ben ugyanitt bölcsészdoktori fokozatot szerzett, majd 1976 és 1979 között elvégezte az ELTE levéltár szakát. 1976-tól 1992-ig a Párttörténeti (Politikatörténeti) Intézet archívumában dolgozott levéltárosként, az utolsó másfél évben a központi pártlevéltár vezetője volt.

1992. június 20-án került a Magyar Országos Levéltár állományába, az akkor felállított MDP-MSZMP iratok Főosztályára főosztályvezető-helyettesként. 2000. január 1-jével nevezték ki a szervezeti egység főosztályvezetőjének, mely pozíciót nyugdíjba vonulásáig, 2004 augusztusáig látta el. Az MDP és az MSZMP iratainak, a pártállami időszak történetének egyik legjobb ismerője volt. Az MDP vezető szerveihez általa készített napirendi jegyzékeket alapvető levéltári segédletként még évtizedekig fogják használni a kutatók.

Akik ismerték, azoknak hiányozni fognak a magyar irodalom mély ismeretéről tanúskodó beszélgetések, a helyzethez illő intellektuális humora.

Fájó szívvel búcsúzunk tőle.

TAMÁSKA PÉTER (1942–2021)

2021. április 21-én, életének 80. évében elhunyt Tamáska Péter, az Új Magyar Központi Levéltár, majd a Magyar Országos Levéltár munkatársa

Tamáska Péter 1942. január 23-án született Kassán. Ott kezdte el az általános iskolát, de a gimnáziumot már Budapesten végezte. A Toldy Ferenc Gimnáziumban érettségizett, ifj. Antall József, a későbbi miniszterelnök is tanította. Két évig segédmunkásként dolgozott, majd 1962-ben kezdte meg egyetemi tanulmányait az ELTE Bölcsészettudományi Karán történelem, könyvtár és tudományos szocializmus szakon. Diplomáit 1967-ben (történelem) és 1968-ban (tudományos szocializmus) kapta meg. Az egyetem után különböző állásokban dolgozott, így az Akadémiai Nyomdában, a Magyar Távirati Irodánál, a Magyar Kábelműveknél és a Fővárosi Tanácsnál, végül pedig a Kisiparosok Országos Szövetségénél. Közben Szabad György professzornál elkészítette doktori disszertációját a linzi császári posztógyár magyarországi kereskedelmi kapcsolatairól, amit 1980-ban meg is védett. Az Új Magyar Központi Levéltárban (ÚMKL) kezdett el dolgozni 1981 februárjától, majd a Szakszervezeti Levéltár és a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár alkalmazottja lett. 1987-től ismét az ÚMKL, majd a rendszerváltozás után egészen 2002-es nyugdíjba vonulásáig a Magyar Országos Levéltár tudományos főmunkatársa volt. A társadalmi szervezetek és szövetkezetek, a központi ellenőrző szervek és a gazdasági szervek iratanyagai kezelésében működött közre.

1988-ban kandidátusi fokozatot szerzett a nyomdász-szakszervezet 1945 utáni történetét feldolgozó értekezésével. Az 1980-as évektől kezdve rendszeresen publikált. Önálló könyvei mellett számos szakcikket is írt, és történelmi dokumentumfilmek készítésében is közreműködött szakértőként, forgatókönyvíróként.

Családtagjai és szerettei mellett egykori munkatársainak is hiányozni fog.

LEVÉLTÁRI KÖZLEMÉNYEK

Kiadványinformációk

Kiadványtulajdonos: A Magyar Országos Levéltár (1923–1946, 1968–2011, 2012–Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára), közben a Levéltárak Országos Központja (1954–1967)

Első évfolyam: 1923

Megjelenés: Évi négy füzet két kötetben (1923, 1929–1933), egy kötetben (1924–1928, 1934–1935), évi egy kötet (1936–1939, 1946, 1954–1961, 1983, 1987, 1990–2003, 2008–2010, 2012–), összevont évfolyamok (1940/1941, 1942/1945, 1973/1974, 1977/1978, 1980/1981); évi két szám (1962–1972, 1975–1976, 1979, 1982, 1984–1986, 1988–1989, 2004–2007, 2011)

A megjelenés szünetelt 1947–1953 között.

Kiadó: 1954–1995 között az Akadémiai Kiadó, korábban és utóbb a Magyar Országos Levéltár, 2012-től a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára

Előfizetés, korábbi számok: Előfizetés és a korábbi számok megvásárlásával kapcsolatban érdeklődjön az lk@mol.gov.hu vagy az l.balogh.beni@mnl.gov.hu e-mail címen

A korábbi évfolyamok, valamint az 1923–2004 közötti Mutatók digitalizált változatai a világhálón is elérhetőek:

https://library.hungaricana.hu/hu/collection/mltk_leveltari_kozlemenyek/

Szelephény György a kora újkori magyar történelem egyik legellentmondásosabb személyisége. Megítéléséről, primási működéséről már a 19. század második felében késhegyig menő, felekezeti részrehajlástól sem mentes vitát folytatott az őt rendkívül negatívan megítélő Angyal Dávid és a védelmére kelő Danielik János. Súlyos, elmarasztaló ítéletet mondott róla Pauler Gyula, a piarista Takáts Sándor, és szinte történeti becsületsértéssel felérően Acsády Ignác. [...] Alakja az újabb kutatásoknak köszönhetően mindinkább tárgyilagos megközelítésben áll előttünk. Illetve állna, ha a 21. századi népszerűsítő irodalomban nem köszönnének vissza gyakorlatilag kritikátlanul a pozitivisták historiográfia korábbi kijelentései.

Tusor Péter

1945 decemberében a Nagy Imre belügyminiszter által a magyar koalíciós kormány elé terjesztett kitelepítési rendelet a teljes hazai németiségre kimondta a kollektív bűnösséget. Így lehetőség nyílt a magyarországi németiség kitelepítésére, még azokéra is, akik az 1941-es népszámlálás alkalmával a német anyanyelv mellett magyar nemzetiséget adtak meg, ami még a korabeli magyar politikai felfogás szerint is a magyarsággal való sorsközösség vállalását jelentette. Bűnös volt az is, aki nem volt aktív ellenálló, vagyis aki a háború alatt nem volt tagja valamely demokratikus pártnak. Olyan bűnökért voltak felelősségre embereket, amelyek az elkövetéskor nem számítottak annak – írta Mindszenty József esztergomi érsek egy pásztorlevelében.

Krisch András

A Magyar Nemzeti Levéltár a Magyar Országos Levéltár és húsz megyei levéltár integrációjával jött létre 2012-ben, ezzel az ország legnagyobb közgyűjteményévé vált. Az őrzetében lévő több mint 300 ezer iratfolyóméter forrásanyaggal Magyarország egyik legfontosabb memóriaintézménye. A Magyar Nemzeti Levéltár küldetésnyilatkozatában lefektetett alapelvek között szerepel, hogy folyamatosan bővülő gyűjteménye révén képes legyen megjeleníteni és dokumentálni a nemzet írott örökségét, valamint alakítsa és erősítse a nemzet, a lokális közösségek és az egyének, állampolgárok azonosságtudatát.

Csonka Laura – Dancz Vera